

Kadınların ekonomik açıdan güçlenmesinin turizm talebi üzerindeki etkisi: Panel sayma veri regresyon analizi

The impact of women's economic empowerment on tourism demand: Panel count data regression analysis
**

Afet SÖZEN ÖZDEN¹ (orcid.org/ 0000-0001-9821-7029)

Muhammet Nimet ÇAVUŞ^{2*} (orcid.org/ 0000-0003-0860-7643)

¹Bağımsız Araştırmacı, Aydın, Türkiye

²Ardın Adnan Menderes Üniversitesi, Didim Meslek Yüksekokulu, Aydın, Türkiye

Özet

Amaç: Bu çalışmanın amacı, kadınların ekonomik güçlenmesini temsil eden göstergelerin turizm talebi üzerindeki etkisini, ülkelerin kalkınma düzeylerine göre karşılaştırmalı olarak incelemektir.

Yöntem: Çalışmada ülkeler düşük, alt-orta, üst-orta ve yüksek gelirli olmak üzere dört gruba ayrılmış ve analizler 2000-2024 dönemini kapsayan panel veri seti kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Bağımlı değişken olarak turizm talebini temsil eden gelen turist sayısı ele alınırken, bağımsız değişkenler hizmet sektöründe kadın istihdam oranı, ücret eşitliği ve hukuki koruma düzeyi ile kadınların işgücü piyasasına katılımını düzenleyen hukuki çerçeve göstergelerinden oluşmaktadır. Çalışmada sayma veri yapısına uygun olarak Poisson regresyon modeli tercih edilmiş, modeller sabit etkiler yaklaşımıyla tahmin edilmiştir. Ayrıca, yatay kesit bağımlılığı ve değişen varyans sorunlarını dikkate almak amacıyla robust standart hatalar kullanılmıştır.

Bulgular: Elde edilen bulgular, kadınların ekonomik güçlenmesinin turizm talebi üzerindeki etkisinin ülkelerin kalkınma düzeyine göre farklılaştığını ortaya koymaktadır. Düşük gelirli ülkelerde tüm değişkenlerin turizm talebi üzerinde pozitif ve anlamlı etkiler yarattığı belirlenmiştir. Alt-orta gelirli ülkelerde ise söz konusu değişkenlerin etkileri pozitif yönlü olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Üst-orta gelirli ülkelerde yalnızca ücret eşitliği ve hukuki koruma düzeyinin turizm talebi üzerinde anlamlı bir etkisi olduğu tespit edilirken, yüksek gelirli ülkelerde yalnızca hizmet sektöründe kadın istihdamının anlamlı ve pozitif etkisi olduğu görülmüştür. Sonuç olarak, kadınların ekonomik güçlenmesinin turizm talebi üzerindeki etkisinin kalkınma düzeyine bağlı olarak biçim değiştirdiği; düşük gelirli ülkelerde daha yaygın ve doğrudan, yüksek gelirli ülkelerde ise daha çok sektörel dinamikler üzerinden gerçekleştiği belirlenmiştir.

Tartışma: Bu bulgular, kadınların ekonomik hayata katılımının artırılmasının yalnızca toplumsal eşitlik açısından değil, aynı zamanda turizm sektörü ve ekonomik gelişme açısından da önemli bir politika aracı olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Kadın İstihdamı, Kadınlar, İş Dünyası ve Hukuk Endeksi, Turizm Talebi, Sabit Etkili Poisson Modeli

Abstract

Purpose: The objective of this study is to conduct a comparative analysis of the impact of indicators representing women's economic empowerment on tourism demand, according to countries' levels of development.

Methodology: In this study, countries were divided into four groups -low-income, lower-middle-income, upper-middle-income, and high-income- and the analyses were conducted using a panel dataset covering the period 2000–2024. The number of incoming tourists, representing tourism demand, was used as the dependent variable, while the independent variables consisted of indicators such as the female employment rate in the service sector, wage equality, the level of legal protection, and the legal framework regulating women's participation in the labor market. A Poisson regression model was chosen as it is suitable for count data, and the models were estimated using the fixed-effects approach. Additionally, robust standard errors were used to account for cross-sectional dependence and heteroskedasticity issues.

**Bu makale, 2026 yılı Şubat ayında Aydın Adnan Menderes Üniversitesi Kadın Araştırmaları Kongresi'nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur.

*Sorumlu yazar: mncavus@adu.edu.tr

DOI: 10.33083/joghat.2026.691

Results: The findings reveal that the impact of women's economic empowerment on tourism demand varies depending on a country's level of development. In low-income countries, it was determined that all variables had positive and statistically significant effects on tourism demand. In lower-middle-income countries, while the effects of these variables were positive, they were not statistically significant. In upper-middle-income countries, it was found that only wage equality and the level of legal protection had a significant effect on tourism demand, whereas in high-income countries, only female employment in the service sector was found to have a significant and positive effect. In conclusion, it was determined that the impact of women's economic empowerment on tourism demand varies depending on the level of development; in low-income countries, this impact is more widespread and direct, whereas in high-income countries, it is primarily mediated through sectoral dynamics.

Discussion: These findings demonstrate that increasing women's participation in the economy is an important policy tool not only in terms of social equality but also in terms of the tourism sector and economic development.

Keywords: Women's Employment, The Women, Business, And Law Index, Tourism Demand, Fixed Effects Poisson Model

Giriş

Turizm sektörü, talep dalgalanmalarına bağlı olarak çoğunlukla yarı zamanlı, geçici ve mevsimlik istihdamın yaygın olduğu bir yapıya sahiptir. Çalışma saatlerinin uzun ve yoğun olması, sektörde daha az eğitim ve nitelik ihtiyacını beraberinde getirmekte ve bu durum iş gücünün çoğunlukla eğitimsiz veya düşük nitelikli bireylerden meydana gelmesine yol açmaktadır. Ayrıca, ücretlerin nispeten düşük olması, sendikalaşma ve toplu iş sözleşmeleri oranlarının kısıtlı kalmasına sebep olmakta ve bu da sektördeki sosyal diyalog mekanizmalarının etkisiz işlemesine neden olmaktadır (Riley, Ladkin ve Szivas, 2002; Cheong, 2009; Kaya ve Atçı, 2015). Bu yapısal nitelikler, turizm sektöründe yer alan ya da yer alması beklenen kadın işgücünün konumu ve rolü üzerinde de belirleyici bir etki yaratmaktadır.

Literatürde, turizm sektöründeki birçok işin toplumsal cinsiyet rolleri doğrultusunda kadınlara atfedilen ev içi işlerin bir uzantısı olarak değerlendirildiği ve bu nedenle sektörde kadın istihdamının yaygın olduğu ifade edilmektedir (Cave ve Kılıç, 2010; Akoğlu-Kozak, 1996). Ancak buna rağmen, sektörün erkek egemen yapısını sürdürdüğü ve kadınların üst yönetim pozisyonlarında sınırlı düzeyde temsil edildiği vurgulanmaktadır (Skalpe, 2007; Baum, 2013). Ampirik araştırmalar bu durumu doğrulamaktadır. Nitekim kadın çalışanların genellikle resepsiyon, kat hizmetleri ve yiyecek-içecek gibi bölümlerde yoğunlaştığı, erkeklerin ise teknik ve operasyonel görevlerde bulundukları görülmektedir (Qin ve Yang, 2015). Ayrıca, kadın çalışan sayısının yüksek olmasına karşın yönetim kademelerinde kadın temsiliyetinin oldukça düşük olduğu da literatürde ortaya konmuştur (Elmas, 2007).

Turizm sektöründe kadın işgücünün karşılaştığı önemli sorunlardan biri de ücret eşitsizliğidir. Sektörde genel olarak düşük olan ücretlerin, kadın çalışanlar açısından daha da düşük seviyelerde olduğu görülmektedir. Araştırmalar, benzer sosyo-demografik özelliklere sahip kadın ve erkek çalışanlar arasında dahi cinsiyete dayalı ücret farklılıklarının bulunduğunu ortaya koymaktadır (Burgess, 2003; Thrane, 2008). Nitekim Thrane (2008) tarafından Norveç'te yapılan bir çalışmada, eğitim, deneyim ve diğer bireysel özellikler sabit tutulduğunda erkek çalışanların kadınlara kıyasla yaklaşık %20 daha yüksek ücret elde ettiği belirlenmiştir.

Turizm sektörü, sahip olduğu olumsuz çalışma koşullarına rağmen emek yoğun yapısı sayesinde işgücü piyasasına yeni giren, düşük vasıflı bireyler, göçmenler, azınlık grupları ve yarı zamanlı çalışmak durumunda olan kadınlar için önemli istihdam fırsatları sunmaktadır (WTO ve ILO, 2014). Ancak, sektör geleneksel cinsiyet rolleri oluşturabilme özelliğine sahip olsa da, özellikle gelişmekte olan ülkelerde kadınların ekonomik ve sosyal açıdan güçlenmesine yardımcı olabileceğine dair kanıtlar bulunmaktadır (Khatiwada ve Silva, 2015; Chant, 1997; Ferguson, 2011; Lee ve Kang, 1998). Nitekim bazı çalışmalar, turizm sektörünün uygun politikalarla desteklenmesi halinde toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendirebileceğini ve kadınların ekonomik konumunu iyileştirebileceğini ortaya koymaktadır (Ferguson, 2011; Khatiwada ve Silva, 2015).

Kadınların ekonomik güçlenmesi, sürdürülebilir kalkınma ve kapsayıcı ekonomik büyüme hedefleri arasında merkezi bir yer tutmaktadır. "Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri"nin 5. maddesi de "toplumsal cinsiyet eşitliği ve tüm kadınların güçlendirilmesi"ni açık şekilde vurgulamaktadır. Turizm, kadınların istihdam ve girişimcilik fırsatlarına erişimini artırabilen iş alanları sunması nedeniyle kadın ekonomik güçlenmesinin hem sonucu hem de aracı olarak görülmektedir (UNWTO, 2023).

Bu çalışma kadınların ekonomik açıdan güçlenmesinin turizm talebi üzerindeki etkilerini panel sayma veri regresyon analizi ile ampirik olarak ortaya koymayı hedeflemektedir. Turizm talebini nicel olarak incelemek için panel sayma veri regresyon modeli, bağımlı değişkenin sayma verisi olması durumunda özellikle güçlü bir ekonometrik yöntem olarak kabul edilmektedir. Bu yöntem, zaman içinde meydana gelen değişimlerin yanı sıra farklı kesitler arası heterojenliği de yakalayarak turizm giriş sayıları, ziyaretçi sayıları ve katılım verileri gibi turizm talebini ölçen göstergelerle çalışmaya olanak sağlamaktadır. Panel sayma veri modeli, özellikle turizm talebi gibi sayma verilerinin temel alındığı çalışmalarda geleneksel regresyon modellerine kıyasla daha

tutarlı ve güvenilir sonuçlar sunmaktadır. Literatürde gelir-talep ilişkisi geniş biçimde incelenmiş olsa da, kadın ekonomik güçlenmesinin turizm talebine olan spesifik etkisini niceliksel yöntemlerle değerlendiren çalışmalar sınırlıdır. Bu nedenle, araştırmanın bulgularının hem turizm ekonomisi literatürüne hem de toplumsal cinsiyet odaklı kalkınma politikalarına önemli katkılar sağlaması beklenmektedir.

Bu çalışmada kadınların ekonomik açıdan güçlenmesinin turizm talebi üzerindeki etkisi; sektörel istihdam yapısı, ücret eşitliği ve hukuki koruma ve işgücü piyasasına erişim ve çalışma ortamına ilişkin hukuki çerçeve olmak üzere üç temel boyutta ele alınmaktadır. Bu çerçeve doğrultusunda aşağıdaki hipotezler geliştirilmiştir:

H₁: Hizmet sektöründe kadın istihdam oranındaki artış, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

- H_{1a}: Düşük gelir grubundaki (Grup 1) ülkelerde hizmet sektöründe kadın istihdam oranındaki artış, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

- H_{1b}: Alt-orta gelir grubundaki (Grup 2) ülkelerde hizmet sektöründe kadın istihdam oranındaki artış, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

- H_{1c}: Üst-orta gelir grubundaki (Grup 3) hizmet sektöründe kadın istihdam oranındaki artış, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

- H_{1d}: Yüksek gelir grubundaki (Grup 4) ülkelerde hizmet sektöründe kadın istihdam oranındaki artış, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

H₂: Kadınların ücret eşitliği ve iş piyasasında hukuki korunma düzeyindeki artış, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

- H_{2a}: Düşük gelir grubundaki (Grup 1) ülkelerde kadınların ücret eşitliği ve iş piyasasında hukuki korunma düzeyindeki artış, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

- H_{2b}: Alt-orta gelir grubundaki (Grup 2) ülkelerde kadınların ücret eşitliği ve iş piyasasında hukuki korunma düzeyindeki artış, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

- H_{2c}: Üst-orta gelir grubundaki (Grup 3) ülkelerde kadınların ücret eşitliği ve iş piyasasında hukuki korunma düzeyindeki artış, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

- H_{2d}: Yüksek gelir grubundaki (Grup 4) ülkelerde kadınların ücret eşitliği ve iş piyasasında hukuki korunma düzeyindeki artış, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

H₃: Kadınların işgücü piyasasına giriş ve işte kalma haklarını güçlendiren hukuki düzenlemeler, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

- H_{3a}: Düşük gelir grubundaki (Grup 1) ülkelerde kadınların işgücü piyasasına giriş ve işte kalma haklarını güçlendiren hukuki düzenlemeler, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

- H_{3b}: Alt-orta gelir grubundaki (Grup 2) ülkelerde kadınların işgücü piyasasına giriş ve işte kalma haklarını güçlendiren hukuki düzenlemeler, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

- H_{3c}: Üst-orta gelir grubundaki (Grup 3) ülkelerde kadınların işgücü piyasasına giriş ve işte kalma haklarını güçlendiren hukuki düzenlemeler, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

- H_{3d}: Yüksek gelir grubundaki (Grup 4) ülkelerde kadınların işgücü piyasasına giriş ve işte kalma haklarını güçlendiren hukuki düzenlemeler, uluslararası turizm talebini pozitif yönde etkilemektedir.

Araştırma modeli çerçevesinde tüm bağımsız değişkenlerin turizm talebi üzerinde pozitif yönlü etki göstermesi teorik olarak beklenmektedir.

Yöntem

Bu çalışmada kadınların ekonomik açıdan güçlenmesinin turizm talebi üzerindeki etkisi, çok ülkeli ve çok dönemli veri yapısını dikkate alan panel veri yaklaşımı çerçevesinde analiz edilmektedir.

Veri Seti ve Araştırma Modeli

Araştırmada incelenen ülkeler, Dünya Bankası gelir sınıflandırmasına paralel biçimde dört ana gelir grubuna ayrılmıştır. Bu sınıflandırma, kadınların ekonomik güçlenmesi ile turizm talebi arasındaki ilişkinin kalkınma düzeyine göre farklılaşıp farklılaşmadığını analiz edebilmek amacıyla yapılmıştır. Gelir gruplarına göre

heterojenliğin dikkate alınması, modelin dış geçerliliğini güçlendirmekte ve sonuçların karşılaştırmalı yorumlanmasına imkân tanımaktadır. Araştırmada incelenen ülkeler Tablo 1’de verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmada İncelenen Ülkeler

Grup	Açıklama	Ülkeler
Grup 1	Düşük Gelir Grubu (12 ülke)	“Burkina Faso, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Etiyopya, Madagaskar, Mali, Mozambik, Nijer, Sierra Leone, Sudan, Uganda”
Grup 2	Alt-Orta Gelir Grubu (20 ülke)	“Angola, Bangladeş, Bolivya, Kamerun, Mısır, Gana, Hindistan, Ürdün, Kenya, Kırgızistan, Myanmar, Nepal, Nijerya, Papua Yeni Gine, Filipinler, Tanzanya, Özbekistan, Vietnam, Zambiya, Zimbabve”
Grup 3	Üst-Orta Gelir Grubu (25 ülke)	“Arnavutluk, Cezayir, Arjantin, Belarus, Bosna Hersek, Botswana, Brezilya, Çin Halk Cumhuriyeti, Kolombiya, Ekvador, Gürcistan, Guatemala, Endonezya, İran, Kazakistan, Meksika, Mongolya, Namibya, Paraguay, Peru, Sırbistan, Güney Afrika, Tayland, Türkiye, Ukrayna”
Grup 4	Yüksek Gelir Grubu (29)	“Avustralya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Kanada, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Japonya, Litvanya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, Singapur, İspanya, İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık, Amerika Birleşik Devletleri”

Çalışmada veri seti 2000-2024 dönemini kapsamaktadır. Araştırmaya dahil edilen ülkeler, gelir gruplarına göre çeşitlendirilmiş ve küresel temsili sağlayacak şekilde seçilmiştir. Ülkeler, düşük gelir, alt-orta gelir, üst-orta gelir ve yüksek gelir gruplarına ayrılmış olup, böylece ekonomik gelişmişlik düzeyine bağlı farklılıkların analiz edilmesi mümkün hâle gelmiştir. Gelir gruplarına göre dengeli bir şekilde seçilen bu ülkeler, farklı ekonomik koşullarda değişkenlerin etkilerini karşılaştırma imkânı sağlamış ve çalışmanın bulgularının hem gelir grupları hem de küresel ölçekte genellenebilir olmasına katkıda bulunmuştur. Araştırmada kullanılan değişkenler için güvenilir ve tutarlı verilerin mevcut olduğu ülkeler seçilmiştir. Bu, özellikle panel veri analizlerinde eksik veri sorunlarını minimize etmek ve istatistiksel geçerliliği sağlamak açısından önemlidir.

Tablo 2’de, çalışmada yer alan bağımlı ve bağımsız değişkenlere dair tanımlar, bilgiler ve veri kaynakları yer almaktadır.

Tablo 2. Araştırmada Kullanılan Değişkenlere İlişkin Açıklamalar

Değişkenler	Tanım	Açıklama	Kaynak
TT (Bağımlı değişken)	Uluslararası turizm, gelen ziyaretçi sayısı (Turizm talebi)	Bir yıl içinde ülkeye giren toplam yabancı turist varış sayısını göstermektedir.	UNWTO
Wservice (Bağımsız değişken)	Kadın istihdamı içinde hizmet sektöründe çalışan kadınların oranı (%)	Çalışan kadınların yüzde kaçının hizmet sektöründe istihdam edildiğini göstermektedir	World Bank Gender Portal
WBLpay (Bağımsız değişken)	“Women, Business and the Law-Pay Indicator Score” Kadınlar, İş Dünyası ve Hukuk: Ücret Göstergesi Puanı (1-100 arası ölçek)	Bir ülkede kadınların ücret eşitliği ve mesleki ayrışma konusunda hukuki açıdan ne kadar korunduğunu ölçen 0–100 arası bir endekstir. Endeks değeri yükseldikçe ülkede kadınların iş piyasasında yasal olarak daha özgür ve eşit olduğu anlamına gelir.	World Bank Gender Data Portal
WBLwork (Bağımsız değişken)	“Women, Business and the Law-Workplace Indicator Score” Kadınlar, İş Dünyası ve Hukuk: İşyeri Gösterge Puanı (1-100 arası ölçek)	Bir ülkede kadınların işgücü piyasasına girme ve orada kalma kararlarını etkileyen hukuki çerçeveyi ölçen 0–100 arası bir endekstir. Endeks değeri yükseldikçe, ülkede kadınların çalışma hakkı, ayrımcılığa karşı korunması ve iş güvenliği hukuki olarak güçlenmiş demektir.	World Bank Gender Data Portal

Tablo 2’de görüldüğü üzere *TT* (Turizm Talebi-Gelen Ziyaretçi Sayısı) bağımlı değişkendir. Bu değişken, bir yıl içinde ilgili ülkeye giriş yapan toplam yabancı turist varış sayısını göstermektedir. Turizm talebinin en yaygın ve karşılaştırılabilir göstergelerinden biri olan uluslararası ziyaretçi sayısı, sayma (count) veri niteliği taşımaktadır. Bu nedenle analizde panel sayma veri regresyon modelleri tercih edilmektedir. Veri kaynağı olarak World Tourism Organization (UNWTO) istatistikleri kullanılmaktadır.

Bağımsız değişkenlerden biri olan *Wservice* (Hizmet Sektöründe Kadın İstihdam Oranı, %), çalışan kadınların yüzde kaçının hizmet sektöründe istihdam edildiğini göstermektedir. Turizm sektörünün doğrudan hizmet

sektörü içinde yer aldığı dikkate alındığında, bu değişken kadınların turizmle ilişkili ekonomik faaliyetlerdeki varlığını dolaylı olarak temsil etmektedir. Kadınların hizmet sektöründeki yoğunluğu arttıkça, turizm sektörüne katılım, girişimcilik ve gelir üretme kapasitesinin de artması beklenmektedir. Veri kaynağı World Bank bünyesindeki Gender Data Portal'dır.

Bağımsız değişkenlerden bir diğeri *WBLpay* ("Women, Business and the Law-Pay Indicator Score") değişkenidir. Bu endeks, bir ülkede kadınların ücret eşitliği ve mesleki ayrışma konusunda hukuki olarak ne ölçüde korunduğunu göstermektedir. Endeks değeri yükseldikçe, kadınların eşit işe eşit ücret ve ayrımcılığa karşı korunma açısından daha güçlü bir hukuki çerçeveye sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bu değişken kadınların gelir düzeyini ve ekonomik bağımsızlığını dolaylı olarak etkileyerek turizm talebini artırabilecek yapısal bir faktörü temsil etmektedir. Veri kaynağı World Bank tarafından yayımlanan Women, Business and the Law veri setidir.

Diğer bağımsız değişken ise *WBLwork* ("Women, Business and the Law-Workplace Indicator Score") değişkenidir. Bu gösterge, kadınların işgücü piyasasına girişini, işte kalma süreçlerini ve ayrımcılığa karşı hukuki korunmasını ölçmektedir. Endeks değerinin yüksek olması, kadınların çalışma hakkının ve iş güvencesinin daha güçlü biçimde korunduğunu ifade eder. Bu durum kadınların işgücüne katılımını ve gelir düzeyini artırarak turizm talebini pozitif yönde etkileyebilir. Veri kaynağı yine World Bank Gender Data Portal'dır.

Veri Analizi

Bu çalışmada kadınların ekonomik açıdan güçlenmesinin turizm talebi üzerindeki etkisi panel sayma veri regresyon yaklaşımı ile analiz edilmiştir. Bağımlı değişken olan uluslararası turist varış sayısı (*TT*), sayma veri niteliği taşıdığı için klasik panel veri modelleri yerine panel sayma veri regresyon modelleri tercih edilmiştir. Bu yöntem, turizm talebi gibi sıfırdan büyük tam sayı değerler alan değişkenler için daha tutarlı ve etkin tahminler sunmaktadır.

Analiz sürecinin ilk aşamasında değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikler hesaplanmış ve veri setinin genel dağılım özellikleri incelenmiştir. Panel sayma veri modelleri içerisinde Poisson ve Negatif Binom yaklaşımları temel ekonometrik çerçeveyi oluşturmakla birlikte, model tercihinde sabit etkili Poisson modeli benimsenmiştir. Model tercihinde Negatif Binom panel modeli de bir alternatif olarak değerlendirilmiş, ancak üç gerekçeyle tercih edilmemiştir. İlk olarak, sabit etkili Negatif Binom tahmincisi (Hausman, Hall ve Griliches, 1984) ülkeye özgü sabit etkileri koşullu olasılık fonksiyonundan tam olarak dışlamamaktadır. Bu nedenle literatürde gerçek anlamda bir sabit etkili tahminci olarak kabul edilmemektedir (Allison ve Waterman, 2002; Guimarães, 2008). İkinci olarak, Negatif Binom modeli tutarlılık için dağılım varsayımının doğruluğuna bağlıdır. Oysa sabit etkili Poisson tahmincisi yalnızca koşullu ortalamanın doğru belirlenmesini gerektirmekte ve aşırı yayılım (overdispersion) altında dahi tutarlılığını korumaktadır (Wooldridge, 1999). Üçüncü olarak, aşırı yayılımın yol açtığı etkinlik kaybı sağlam (robust) standart hatalarla giderilebildiğinden, aşırı yayılım göstergelerinin tek başına Negatif Binom modeline geçişi gerektirmemektedir. Bu çerçevede sabit etkili Poisson modeli, gözlemlenemeyen ülke içi sabit heterojenliği kontrol edebilmesi ve dağılım varsayımına duyarlı olmaması nedeniyle temel tahmin yöntemi olarak belirlenmiştir. İkinci aşamada model tahminleri sabit etkili Poisson panel modeli kullanılarak gerçekleştirilmiş, tahminlerde sağlam (robust) standart hatalar kullanılmıştır. Son aşamada bağımsız değişkenlere ait katsayılar, standart hatalar ve istatistiksel anlamlılık düzeyleri raporlanmış; katsayıların yorumlanmasını kolaylaştırmak amacıyla vaka hız oranları (IRR) hesaplanmıştır.

Bulgular

Tanımlayıcı İstatistikler

Tablo 3, incelenen her bir ülke grubu için incelenen tüm değişkenlere ilişkin tanımlayıcı istatistikleri göstermektedir.

Tablo 3. Tanımlayıcı İstatistikler

Değişkenler	Grup	Gözlem Sayısı	Ort.±ss.
TT	Grup 1	300	363542±463479,2
	Grup 2	500	2671097±3534244
	Grup 3	625	1.34e+07±2.82e+07
	Grup 4	725	2.99e+07±4.44e+07
Wservice	Grup 1	300	24,65±9,52

Değişkenler	Grup	Gözlem Sayısı	Ort.±ss.
Wpay	Grup 2	500	44,75±19,84
	Grup 3	625	63,68±15,19
	Grup 4	725	82,74±9,86
	Grup 1	300	39,08±23,92
	Grup 2	500	46,95±31,01
	Grup 3	625	61,76±27,22
	Grup 4	725	85,76±23,61
	Grup 1	300	61,50±38,86
	Grup 2	500	60,2±35,16
	Grup 3	625	70,92±31,26
	Grup 4	725	88,35±22,84

Tablo 3'te yer alan tanımlayıcı istatistikler, turizm talebi ve kadınların ekonomik güçlenmesine ilişkin göstergelerin gelir gruplarına göre belirgin biçimde farklılaştığını ortaya koymaktadır. *TT* değişkeni, yani uluslararası turizm talebi, gelir seviyesi arttıkça belirgin şekilde yükselmektedir. Düşük gelir grubunda ortalama turist sayısı 363,542 iken, yüksek gelir grubunda bu değer yaklaşık 29,9 milyon seviyesine ulaşmaktadır. Bu durum turizm talebinin ekonomik gelişmişlikle güçlü bir şekilde ilişkili olduğunu göstermektedir.

Wservice değişkeni, yani kadın istihdamı içinde hizmet sektöründe çalışanların oranı, gelir gruplarına paralel olarak artmaktadır; düşük gelir grubunda ortalama %24,65 iken, yüksek gelir grubunda %82,74'e kadar yükselmektedir. Benzer bir artış trendi, *Wpay* ve *Wwork* değişkenlerinde de gözlemlenmektedir. *Wpay*, kadınların ücret eşitliği ve mesleki ayrışma konusundaki hukuki koruma seviyesini ölçerken, düşük gelir grubunda ortalama 39,08, yüksek gelir grubunda ise 85,76 değerine sahiptir. *Wwork*, kadınların işgücü piyasasına katılım ve iş yerinde korunma haklarını ölçmekte olup, düşük gelir grubunda 61,50, yüksek gelir grubunda 88,35 ortalama değerindedir. Bu sonuçlar, kadınların istihdam ve hukuki haklar açısından yüksek gelirli ülkelerde daha avantajlı olduğunu ve gelir düzeyi ile kadın istihdamı ve hukuki koruma arasındaki pozitif ilişkiyi desteklemektedir. Ayrıca, tüm değişkenlerde standart sapmaların yüksekliği, ülkeler arası heterojenliği ve gelir grupları içinde de farklılıkların bulunduğunu göstermektedir.

Panel Sayma Veri Regresyon Modeline İlişkin Bulgular

Bu bölümde, ülkelerin kalkınma düzeylerine göre oluşturulan dört farklı grup için panel sayma veri modelleri kapsamında elde edilen bulgular sunulmaktadır. Analizlerde, bağımlı değişkenin sayma veri niteliği taşıması nedeniyle Poisson regresyon yaklaşımı tercih edilmiş ve model tahminleri sabit etkiler yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Ayrıca, modellerde tespit edilen yatay kesit bağımlılığı ve olası değişen varyans sorunlarını dikkate almak amacıyla robust (sağlam) standart hatalar kullanılmıştır.

Tablo 4'te Grup 1 için ulaşılan bulgular sunulmuştur.

Tablo 4. Grup 1 İçin Robust Sabit Etkiler Poisson Regresyon Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Robust Standart Hata	IRR	p
Wservice	0,043	0,011	1,044	0,000*
Wpay	0,014	0,002	1,014	0,000*
Wwork	0,057	0,001	1,059	0,000*

Wald $\chi^2(3) = 288,23$ Prob> $\chi^2 = 0,000$

Gözlem Sayısı=300

Ülke sayısı=12

*p<0,01

- Düşük gelirli ülkelerde kadınların hizmet sektöründeki payı ile gelen turist sayısı arasında pozitif bir ilişki bulunmakta olup, bu değişkendeki 1 birimlik artış gelen turist sayısında 1,044 kata karşılık gelen bir artışla ilişkilidir.
- Düşük gelirli ülkelerde ücret eşitliğini güçlendiren hukuki düzenlemelere ilişkin endeksteki 1 puanlık artış, gelen turist sayısının yaklaşık 1,014 kat artmasıyla ilişkilidir.
- Düşük gelirli ülkelerde kadının işgücüne katılımını koruyan hukuki düzenlemelere ilişkin endeksteki 1 puanlık artış, gelen turist sayısının yaklaşık 1,059 kat artmasıyla ilişkilidir.

Hizmet sektöründe kadın istihdamının artması, düşük gelirli ülkelerde turizm talebini anlamlı ve güçlü biçimde artırmaktadır. Bu durum, kadınların hizmet sektörüne katılımının turizmle doğrudan bağlantılı olduğunu göstermektedir. Düşük gelirli ülkelerde kadınların ücret eşitliği ve iş piyasasında hukuki korunma düzeyindeki iyileşmeler, turizm talebi üzerinde pozitif fakat görece daha sınırlı bir etki yaratmaktadır. Kadınların işgücü piyasasına katılımını destekleyen hukuki düzenlemeler düşük gelirli ülkelerde turizm talebini pozitif yönde etkilemekle birlikte, bu etkinin büyüklüğü diğer değişkenlere kıyasla daha düşüktür.

Grup 1 ülkeleri için elde edilen bulgular, kadınların ekonomik güçlenmesinin tüm boyutlarının turizm talebi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkiler yarattığını göstermektedir. Etki büyüklükleri karşılaştırıldığında, en güçlü etkinin hizmet sektöründe kadın istihdamı değişkenine ait olduğu görülmektedir. Bu durum, düşük gelirli ülkelerde turizm sektörünün emek yoğun yapısı ve hizmet sektörü ile doğrudan ilişkili olmasıyla açıklanabilir.

Grup 2 için bulgular Tablo 5'te verilmiştir.

Tablo 5. Grup 2 İçin Robust Sabit Etkiler Poisson Regresyon Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Robust Standart Hata	IRR	p
Wservice	0,0239	0,017	1,024	0,155
Wpay	0,0056	0,004	1,006	0,168
Wwork	0,0012	0,003	1,001	0,719

Wald $\chi^2(3)=16,35$ Prob> $\chi^2=0,000$

Gözlem Sayısı=500

Ülke sayısı=20

Grup 2 ülkelerine dair elde edilen bulgular, kadınların ekonomik güçlenmesiyle ilgili göstergelerin turizm talepleri üzerinde olumlu etkiler yaratmasının beklendiğini, ancak bu etkilerin istatistiksel olarak belirgin olmadığını ortaya koymaktadır. Bu durum, alt-orta gelir grubundaki ülkelerde kadınların ekonomik konumundaki iyileşmelerin turizm talebine doğrudan ve kısa vadede yansımadığını düşündürmektedir. Ayrıca bu ülkelerde turizm talebinin daha çok makroekonomik faktörler, altyapı ve dışsal şoklar tarafından belirleniyor olabileceği değerlendirilmektedir.

Tablo 6'da Grup 3 için ulaşılan bulgulara yer verilmiştir.

Tablo 6. Grup 3 İçin Robust Sabit Etkiler Poisson Regresyon Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Robust standart Hata	IRR	p
Wservice	0,0109	0,009	1,011	0,223
Wpay	0,0141	0,005	1,014	0,002*
Wwork	-0,0012	0,002	0,999	0,496

Wald $\chi^2(3)=33,18$ Prob> $\chi^2=0,000$

Gözlem Sayısı=625

Ülke sayısı=25

*p<0,01

- Üst-orta gelirli ülkelerde ücret eşitliğini güçlendiren hukuki düzenlemelere ilişkin endeksteki 1 puanlık artış, gelen turist sayısının yaklaşık 1,014 kat artmasıyla ilişkilidir.

Hizmet sektöründe kadın istihdamının turizm talebi üzerinde olumlu bir etki yaratmaktadır; ancak bu durum istatistiksel açıdan anlamlı bir sonucu göstermemektedir. Kadınların ücret eşitliği ve işgücü piyasasındaki hukuki korunma düzeyindeki artışın turizm talebi üzerinde pozitif ve istatistiksel olarak anlamlı bir etkisi bulunmaktadır. Kadınların işgücü piyasasına katılımını düzenleyen hukuki çerçevenin turizm talebi üzerinde anlamlı bir etkisi tespit edilememiştir.

Grup 3 ülkeleri için elde edilen bulgular, kadınların ekonomik güçlenmesine ilişkin göstergelerden yalnızca ücret eşitliği ve hukuki koruma düzeyinin turizm talebi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve olumlu bir etki yarattığını göstermektedir. Buna karşılık, hizmet sektöründe kadın istihdamı ve kadınların işgücü piyasasına katılımını düzenleyen hukuki çerçeve değişkenlerinin etkileri istatistiksel olarak anlamlı bulunmamıştır. Bu durum, üst-orta gelirli ülkelerde kurumsal ve hukuki düzenlemelerin, kadın istihdamının niceliksel artışından daha belirleyici olduğunu göstermektedir.

Grup 4 için bulgular Tablo 7'de verilmiştir.

Tablo 7. Grup 4 İçin Robust Sabit Etkiler Poisson Regresyon Modeli Tahmin Sonuçları

Bağımsız Değişkenler	Katsayı	Robust Standart Hata	IRR	p
Wservice	0,0455	0,124	1,046	0,000*
Wpay	0,0025	0,003	1,003	0,321
Wwork	-0,0022	0,002	0,998	0,301

Wald $\chi^2(3)=20,76$ Prob> $\chi^2=0,000$

Gözlem Sayısı=725

Ülke sayısı=29

*p<0,01

- Yüksek gelirli ülkelerde kadınların hizmet sektöründeki payı ile gelen turist sayısı arasında pozitif bir ilişki bulunmakta olup, bu değişkendeki 1 birimlik artış geçen turist sayısında yaklaşık 1,046 kat artışla ilişkilidir.

Hizmet sektöründe kadın istihdamındaki artış, yüksek gelirli ülkelerde turizm talebi üzerinde pozitif ve güçlü bir etkiye sahiptir. Bu bulgu, gelişmiş ekonomilerde turizm sektörünün yüksek ölçüde hizmet odaklı yapısıyla uyumludur. Kadınların ücret eşitliği ve hukuki korunma düzeyinin turizm talebi üzerinde anlamlı bir etkisi tespit edilememiştir. Kadınların işgücü piyasasına katılımını düzenleyen hukuki çerçevenin turizm talebi üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır.

Grup 4 ülkeleri için elde edilen bulgular, kadınların ekonomik güçlenmesine ilişkin göstergelerden yalnızca hizmet sektöründe kadın istihdam oranının turizm talebini istatistiksel açıdan anlamlı ve olumlu etkilediğini göstermektedir. Buna karşılık, kadınların ücret eşitliği ve işgücü piyasasına katılımına ilişkin hukuki düzenlemelerin turizm talebi üzerindeki etkileri anlamlı bulunmamıştır. Bu durum, yüksek gelirli ülkelerde turizm talebinin daha çok hizmet sektörü dinamikleriyle şekillendiğini ortaya koymaktadır.

Sonuç ve Tartışma

Bu çalışmada, 2000–2024 dönemini kapsayan dengeli panel veri seti kullanılarak, ülkeler kalkınma düzeylerine göre dört gruba ayrılmış ve her grup için turizm talebinin (uluslararası gelen turist sayısı) belirleyicileri panel sayma veri modelleri çerçevesinde ayrı ayrı analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular, kadınların ekonomik konumunun turizm talebi üzerindeki etkisinin ülkelerin kalkınma düzeyine bağlı olarak farklılaştığını ortaya koymaktadır. Bu heterojen yapı, turizm ile toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişkinin evrensel değil, ülkelerin gelişmişlik düzeyine göre biçimlenen koşullu bir ilişki olduğunu gösteren literatürle uyumludur (Jackman, 2022; Zhang, Xu ve Zhang, 2022).

Grup 1 (Düşük gelirli ülkeler) kapsamında Burkina Faso, Orta Afrika Cumhuriyeti, Çad, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Etiyopya, Madagaskar, Mali, Mozambik, Nijer, Sierra Leone, Sudan ve Uganda yer almaktadır. Düşük gelirli ülkeler için elde edilen sonuçlar, kadınların ekonomik güçlenmesine ilişkin tüm göstergelerin turizm talebi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif etkiler yarattığını göstermektedir. Özellikle hizmet sektöründe kadın istihdamının turizm talebi üzerindeki etkisinin diğer değişkenlere kıyasla daha güçlü olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, söz konusu ülkelerde turizm sektörünün emek yoğun yapısı ve hizmet sektörü ile doğrudan ilişkili olmasıyla açıklanabilir. Nitekim kadınların küresel turizm iş gücünün önemli bir bölümünü oluşturduğu ve düşük gelirli ülkelerde turizmin, sermaye engelinin görece düşük olması nedeniyle kadınlar için işgücü piyasasına giriş noktası işlevi gördüğü literatürde vurgulanmaktadır (Yetiş ve Çalışkan, 2020; UN Women, 2022). Bununla birlikte, bu bulgu Jackman'ın (2022) düşük gelirli/Sahra-altı Afrika ülkeleri için raporladığı ters yönlü ilişkiyle tam örtüşmemektedir. Bu farklılık, örneklem kapsamı ve turizm talebinin ölçüm biçiminden kaynaklanabileceği gibi, düşük gelirli ülke grubu içindeki bölgesel ve kurumsal farklılıkların ayrı bir araştırma konusu olarak ele alınması gerektiğine işaret etmektedir. Ayrıca, kadınlara yönelik hukuki düzenlemelerin ve ücret eşitliği politikalarının da turizm talebini destekleyici rol oynadığı görülmektedir. Bu ülkelerde politika yapıcılarının, kadınların hizmet sektörüne katılımını artırıcı istihdam politikalarına öncelik vermesi önemlidir. Bunun yanı sıra, kadınların işgücü piyasasında karşılaştıkları yapısal engellerin kaldırılması ve hukuki koruma mekanizmalarının güçlendirilmesi turizm sektörünün gelişimine katkı sağlayacaktır.

Alt-orta gelir grubunda Angola, Bangladeş, Bolivya, Kamerun, Mısır, Gana, Hindistan, Ürdün, Kenya, Kırgızistan, Myanmar, Nepal, Nijerya, Papua Yeni Gine, Filipinler, Tanzanya, Özbekistan, Vietnam, Zambiya ve Zimbabve yer almaktadır. Alt-orta gelirli ülkelerde elde edilen bulgular, kadınların ekonomik güçlenmesine ilişkin değişkenlerin turizm talebi üzerinde pozitif yönlü olmakla birlikte istatistiksel olarak anlamlı bir etkiye sahip olmadığını göstermektedir. Bu durum, söz konusu ülkelerde kadınların ekonomik konumundaki

iyileşmelerin turizm talebine doğrudan yansımadağını ve turizm talebinin daha çok makroekonomik faktörler, altyapı olanakları ve dışsal şoklar tarafından belirlendiğini düşündürmektedir. Nitekim Zhang vd. (2022) 36 Asya ülkesini kapsayan çalışması da turizm-toplumsal cinsiyet eşitliği ilişkisinin kısa vadede anlamlı bir nedensellik göstermediğini, bu ilişkinin ancak uzun dönemde belirginleştiğini ortaya koymuştur. Bu bulgu, alt-orta gelirli ülke grubunda gözlenen anlamsızlığın geçici veya döneme özgü olabileceğini, etkinin daha uzun bir zamanda ortaya çıkabileceğini düşündürmektedir. Bu ülkelerde öncelikle turizm altyapısının geliştirilmesi, ulaşım olanaklarının iyileştirilmesi ve makroekonomik istikrarın sağlanması gerekmektedir. Kadınların ekonomik güçlenmesine yönelik politikalar ise daha uzun vadeli etkiler yaratacağından, bu alandaki reformların sürdürülebilir biçimde devam ettirilmesi önem taşımaktadır.

Üst-orta gelir grubunda Arnavutluk, Cezayir, Arjantin, Belarus, Bosna-Hersek, Botswana, Brezilya, Çin, Kolombiya, Ekvador, Gürcistan, Guatemala, Endonezya, İran, Kazakistan, Meksika, Moğolistan, Namibya, Paraguay, Peru, Sırbistan, Güney Afrika, Tayland, Türkiye ve Ukrayna yer almaktadır. Üst-orta gelirli ülkelerde yalnızca kadınların ücret eşitliği ve hukuki korunma düzeyini temsil eden değişkenin turizm talebi üzerinde istatistiksel olarak anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğu belirlenmiştir. Buna karşılık, hizmet sektöründe kadın istihdamı ve işgücü piyasasına katılımı düzenleyen hukuki çerçeve değişkenlerinin etkileri anlamlı bulunmamıştır. Bu bulgu, bu ülke grubunda kurumsal yapıların ve hukuki düzenlemelerin ekonomik sonuçlar üzerindeki belirleyiciliğinin arttığını göstermektedir. Nassani, vd. (2019), 24 Avrupa ekonomisini kapsayan panel çalışmasında uluslararası turizmin kadın güçlenmesini büyük ölçüde finansal ve hukuki güvenme mekanizmaları kanalıyla şekillendirdiği yönündeki tespitiyle örtüşmektedir. Bu ülkelerde kadınlara yönelik hukuki düzenlemelerin güçlendirilmesi, ücret eşitliğinin sağlanması ve ayrımcılığın önlenmesi turizm talebini artırıcı önemli bir unsur olarak değerlendirilebilir. Ayrıca, kurumsal kaliteyi artırmaya yönelik reformların sürdürülmesi, turizm sektörünün gelişimini destekleyecektir.

Yüksek gelir grubunda Avustralya, Avusturya, Belçika, Bulgaristan, Kanada, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, İrlanda, İtalya, Japonya, Litvanya, Lüksemburg, Hollanda, Norveç, Polonya, Portekiz, Romanya, Rusya Federasyonu, Singapur, İspanya, İsveç, İsviçre, Birleşik Krallık ve ABD yer almaktadır. Yüksek gelirli ülkelerde elde edilen bulgular, yalnızca hizmet sektöründe kadın istihdamının turizm talebi üzerinde anlamlı ve pozitif bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir. Kadınların ücret eşitliği ve işgücü piyasasına katılımına ilişkin hukuki düzenlemelerin ise turizm talebi üzerinde anlamlı bir etkisi bulunmamaktadır. Bu durum, gelişmiş ekonomilerde turizm sektörünün büyük ölçüde hizmet kalitesi ve sektörel verimlilikle şekillendiğini ortaya koymakta olup, Jackman'ın (2022) gelişmiş ülkelerde turizm ile toplumsal cinsiyet eşitliği arasında pozitif bir ilişki bulunduğu tespitiyle uyumludur. Ücret eşitliği ve hukuki ve hukuki koruma değişkenlerinin bu grupta anlamsız çıkması, söz konusu göstergelerin yüksek gelirli ülkelerde zaten yüksek ve nispeten homojen bir düzeyde seyretmesiyle, dolayısıyla değişkenler arası varyansın sınırlı kalmasıyla açıklanabilir. Bu ülkelerde hizmet sektöründe kadın istihdamının niteliğinin artırılması, eğitim ve mesleki becerilerin geliştirilmesi turizm talebini destekleyici bir unsur olacaktır. Ayrıca, kadınların turizm sektöründe üst düzey pozisyonlara erişiminin artırılması sektörel verimliliği ve rekabet gücünü artırabilir.

Çalışmadan elde edilen genel sonuç, kadınların ekonomik güçlenmesinin turizm talebi üzerindeki etkisinin ülkelerin kalkınma düzeyine göre biçim değiştirerek devam ettiğini göstermektedir. Düşük gelirli ülkelerde bu etki daha yaygın ve doğrudan iken, orta gelirli ülkelerde zayıflamakta, üst-orta gelirli ülkelerde kurumsal faktörler ön plana çıkmakta ve yüksek gelirli ülkelerde ise hizmet sektörü dinamikleri belirleyici hale gelmektedir. Bu farklılaştırılmış bulgu deseni, Nguyen'in (2022) 111 ülkeyi kapsayan çalışmasında ortaya konan, turizm ile toplumsal cinsiyet eşitliği arasındaki ilişkinin tek boyutlu değil, çok yönlü ve karşılıklı bir yapı taşıdığı tezini desteklemektedir. Ayrıca kadın güçlenmesini tek bir endeks yerine üç ayrı boyutuyla ele alarak, önceki çalışmaların gözden kaçırabileceği grup-içi ve boyut-içi heterojenliğe dikkat çekmesi bakımından literatüre katkı sağlamaktadır. Bu bağlamda, politika yapıcılarının tek tip bir yaklaşım yerine ülkelerin kalkınma düzeyine özgü, farklılaştırılmış politika setleri geliştirmeleri gerekmektedir. Kadınların ekonomik hayata katılımının desteklenmesi yalnızca toplumsal eşitlik açısından değil, aynı zamanda turizm sektörü ve ekonomik büyüme açısından da stratejik bir öneme sahiptir.

Teorik Çıkarımlar

Bu araştırma, kadınların ekonomik güçlenmesi ile turizm talebi arasındaki ilişkinin ülkelerin kalkınma düzeyine göre farklılaştığını ortaya koyarak turizm ekonomisi ve toplumsal cinsiyet literatürüne önemli teorik katkılar sunmaktadır. Araştırmanın bir diğer teorik katkısı, kadınların ekonomik güçlenmesinin turizm talebi üzerindeki etkisinin doğrusal ve homojen olmadığını ortaya koymasıdır. Bulgular, düşük gelirli ülkelerde kadın istihdamı ve hukuki düzenlemelerin turizm talebi üzerinde daha doğrudan etkiler yarattığını; yüksek gelirli ülkelerde ise hizmet sektörü dinamiklerinin daha belirleyici hale geldiğini göstermektedir. Bu durum,

kalkınma ekonomisi, toplumsal cinsiyet çalışmaları ve turizm ekonomisi arasındaki etkileşimi açıklayan yeni bir kuramsal çerçeve geliştirilmesine katkı sunmaktadır. Araştırma ayrıca, turizm talebinin yalnızca ekonomik göstergeler veya altyapı unsurlarıyla açıklanamayacağını; toplumsal yapı, kadınların işgücü piyasasındaki konumu ve hukuki koruma düzeyi gibi sosyal değişkenlerin de turizm sektörünün gelişiminde önemli rol oynadığını göstermektedir. Böylece çalışma, sürdürülebilir turizm yaklaşımının sosyal kapsayıcılık ve toplumsal cinsiyet boyutlarıyla birlikte ele alınması gerektiğini vurgulamaktadır. Metodolojik açıdan ise çalışmanın panel sayma veri modelleri ve robust sabit etkiler Poisson regresyon yaklaşımını kullanması, turizm talebinin analizinde toplumsal cinsiyet göstergelerinin dinamik etkilerini inceleyen ampirik çalışmalara yöntemsel katkı sağlamaktadır. Özellikle ülkelerin gelir gruplarına ayrılarak ayrı modellerle incelenmesi, kalkınma düzeyine göre farklılaşan etkilerin daha net biçimde ortaya konulmasına olanak tanımıştır.

Pratik Çıkarımlar

Araştırma bulguları, politika yapıcılar açısından kadınların ekonomik güçlenmesinin turizm sektörünün gelişimi için stratejik bir unsur olduğunu göstermektedir. Özellikle düşük gelirli ülkelerde kadınların hizmet sektörüne katılımını artıracak istihdam politikalarının geliştirilmesi, turizm talebini artıracak önemli bir araç olarak değerlendirilebilir. Çalışmanın sonuçları, kadınlara yönelik hukuki düzenlemelerin ve ücret eşitliği politikalarının özellikle üst-orta gelirli ülkelerde turizm talebini destekleyici rol oynadığını göstermektedir. Bu nedenle politika yapıcıların işgücü piyasasında toplumsal cinsiyet eşitliğini güçlendiren yasal reformlara öncelik vermesi gerekmektedir. Yüksek gelirli ülkeler açısından elde edilen bulgular, hizmet sektöründe kadın istihdamının niteliğinin turizm talebi üzerinde önemli etkiler yarattığını göstermektedir. Bu nedenle gelişmiş ekonomilerde kadın çalışanların dijital becerilerinin geliştirilmesi, hizmet kalitesine yönelik eğitimlerin artırılması ve kadınların liderlik pozisyonlarında daha fazla temsil edilmesi turizm sektörünün sürdürülebilir büyümesine katkı sağlayabilir. Çalışma, ülkelerin kalkınma düzeylerine göre farklı politika setleri geliştirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Düşük gelirli ülkelerde temel istihdam ve hukuki koruma politikaları öncelikli olurken; yüksek gelirli ülkelerde hizmet kalitesi, sektörel verimlilik ve kadınların üst düzey yönetime katılımı gibi daha nitelikli hedeflere odaklanılması gerektiği anlaşılmaktadır.

Sınırlılıklar ve Gelecek Çalışmalar İçin Öneriler

Araştırma, yalnızca veri erişimi sağlanabilen ülkeler ile sınırlıdır ve bu nedenle bulguların tüm ülkelere genellenmesi dikkatli yapılmalıdır. Aynı gelir grubunda yer alan ülkeler arasında kültürel, kurumsal ve ekonomik farklılıkların bulunması da sonuçların farklılaşmasına neden olabilmektedir. Ayrıca kadınların ekonomik güçlenmesi; hizmet sektöründe kadın istihdamı, ücret eşitliği ve hukuki düzenlemeler gibi sınırlı göstergeler üzerinden ele alınmış; eğitim düzeyi, girişimcilik, yönetim pozisyonları ve toplumsal cinsiyet normları gibi değişkenler kapsam dışı bırakılmıştır. Bunun yanında COVID-19 pandemisi, ekonomik krizler ve siyasi istikrarsızlıklar gibi dışsal şokların etkileri modele tam olarak yansıtılamamıştır. Gelecek çalışmalarda kadın girişimciliği, dijital beceriler ve toplumsal cinsiyet eşitsizliği gibi daha kapsamlı değişkenlerin kullanılması; ülkelerin bölgesel özelliklere göre incelenmesi ve nicel analizlerin nitel görüşmelerle desteklenmesi önerilmektedir.

Etik Beyan: Araştırmanın arşiv tarama ve doküman analizi odaklı olması insan veya hayvanlar üzerinden (anket, mülakat, odak grup çalışması, insan veya hayvanlar üzerinde deneysel çalışmalar) veriler toplanmaması nedeniyle etik kurul raporuna gerek duyulmamıştır.

Yazar Katkı Beyanı: 1. Yazarın katkı oranı %50, 2. Yazarın katkı oranı ise %50'dir.

Çıkar Beyanı: Yazarlar arasında çıkar çatışması yoktur.

Kaynakça

- Akoğlu-Kozak, M. (1996). Konaklama endüstrisinde kadının konumu. *Anatolia: Turizm Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 16-23. <https://izlik.org/JA66AA73HY>
- Allison, P. D. ve Waterman, R. P. (2002). Fixed effects negative binomial regression models. *Sociological Methodology*, 32, 247-265. <https://statisticalhorizons.com/wp-content/uploads/Allison.Waterman.pdf>
- Baum, T. (2013). *International perspectives on women and work in hotels, catering and tourism*. Geneva: ILO.
- Burgess C (2003). Gender and salaries in hotel financial management: it's still a man's world. *Women In Management Review*, 18 (1-2), 50–59. <https://doi.org/10.1108/09649420310462325>

- Cave, P. ve Kilic, S. (2010). The Role of Women in Tourism Employment With Special Reference to Antalya, Turkey. *Journal of Hospitality Marketing & Management*, 19(3), 280–292. <https://doi.org/10.1080/19368621003591400>
- Chant, S. (1997). Gender and tourism employment in Mexico and the Phillippines. M. T. Sinclair (Ed.), *Gender, Work and Tourism*. London: Routledge.
- Cheong, W. M. (2009). Employment characteristics and trends of tourism-related industries. *Macao Monetary Research Bulletin*, 13, 67-89.
- Elmas, S. (2007). Gender and tourism development: A case study of the Cappadocia Region of Turkey. A. Pritchard, N. Morgan, I. Atelyevic (Ed.), *Tourism and Gender: Embodiment, Sensuality and Experience* (ss. 302-314). CABI Publishing.
- Ferguson, L. (2011). Promoting gender equality and empowering women? Tourism and the third Millennium Development Goal. *Current Issues in Tourism*, 14(3), 235–249. <https://doi.org/10.1080/13683500.2011.555522>
- Guimaraes, P. (2008). The fixed effects negative binomial model revisited. *Economics Letters*, 99(1), 63-66.
- Hausman, J. A., Hall, B. H., & Griliches, Z. (1984). Econometric models for count data with an application to the patents-R&D relationship. *Econometrica*, 52 (4), 909-938. <https://doi.org/10.2307/1911191>
- Jackman, M. (2022). The effect of tourism on gender equality in the labour market: Help or hindrance? *Women's Studies International Forum*, 90 (102554). <https://doi.org/10.1016/j.wsif.2021.102554>
- Kaya, İ. ve Atçı, D. (2015). Türk turizm sektöründe çalışma saatlerinin analizi ve değerlendirilmesi. *Çağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 12(2), 23-47. <https://izlik.org/JA26ZG44AH>
- Khatiwada, L. K. ve Silva, J. A. (2015). Mitigating gender inequality in rural regions: The effects of tourism employment in Namibia. *International Journal of Tourism Research*, 17(5), 442-450.
- Lee, C.-K. ve Kang, S. (1998). Measuring earnings inequality and median earnings in the tourism industry. *Tourism Management*, 19 (4), 341-348. [https://doi.org/10.1016/S0261-5177\(98\)00033-8](https://doi.org/10.1016/S0261-5177(98)00033-8)
- Nassani, A.A., Aldakhil, A.M., Abro, M.M., Islam, T. ve Zaman, K. (2019). The impact of tourism and finance on women empowerment. *Journal of Policy Modeling*, 41 (2), 234-254. <https://doi.org/10.1016/J.JPOLMOD.2018.12.001>
- Nguyen, C. P. (2022). Tourism and gender (in) equality: Global evidence. *Tourism Management Perspectives*, 41, 100933. <https://doi.org/10.1016/j.tmp.2021.100933>
- Qin, J. F. ve Yang, Z. (2015). Perception of gender equality among female employees in Beijing five-star hotel. *Tourism Tribune*, 30 (9), 63-71.
- Riley, M., Ladkin, A. ve Szivas, E. (2002). *Tourism Employment: Analysis and Planning*. Multilingual Matters & Channel View Publications. <https://doi.org/10.2307/jj.27195464>
- Skalpe, O. (2007). The CEO gender pay gap in the tourism industry—Evidence from Norway. *Tourism Management*, 28(3), 845-853.
- Thrane, C. (2008). Earnings differentiation in the tourism industry: Gender, human capital and socio-demographic effects. *Tourism management*, 29(3), 514-524.
- UN Women (2022). Advancing Women's Economic Empowerment in the Tourism Sector in COVID-19 Response and Recovery. <https://www.unwomen.org/sites/default/files/2022-05/Advancing-womens-economic-empowerment-in-the-tourism-sector-in-COVID-19-en.pdf>
- UNWTO (2023). Tourism and SDG 5 Gender Equality. <https://tourism4sdgs.org/wp-content/uploads/2023/10/SDG-5-Single-Fact-sheet.pdf>
- Wooldridge, J. M. (1999). Distribution-free estimation of some nonlinear panel data models. *Journal of Econometrics*, 90(1), 77-97.
- World Tourism Organization (WTO) ve International Labour Organization (ILO) (2014). *Measuring Employment in the Tourism Industries – Guide with Best Practices*, UNWTO, Madrid. <https://doi.org/10.18111/9789284416158>

- Yetiş, Ş. A. ve Çalışkan, N. (2020). Turizm sektöründe kadın istihdamı: mevcut duruma ilişkin bir değerlendirme. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 18(3), 105-119.
- Zhang, Y., Xu, S. ve Zhang, J. (2022). Examining the Relationship between Tourism and Gender Equality: Evidence from Asia. *Sustainability*, 14 (12156). <https://doi.org/10.3390/su141912156>